

ADHD
LIITTO

Aivoliitto

AUTISMILIITTO

**Eduskuntavaalitavoitteet
2023 neurokirjon ihmisten
yhtenäisyyden edistämiseksi**

Eduskuntavaalitavoitteet neurokirjon ihmisten yhdenvertaisuuden edistämiseksi

1. Yhdenvertainen ja kaikille sopiva koulu ja opiskelu

- Yhtenäinen oppimisen ja koulunkäynnin tuki ulotetaan koko koulutusjärjestelmään varhaiskasvatuksesta kolmannelle asteelle.
- Tuen toteuttamiseen varmistetaan riittävät ja pysyvät resurssit.
- Opettajien, koulunkäynninohjaajien ja varhaiskasvatuksen ohjaajien ammatillista osaamista neurokirjon oppilaiden ohjaamisessa ja opettamisessa vahvistetaan.
- Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että ne tukevat kaikkien lasten oppimista.
- Oppilaiden oikeusturvaa vahvistetaan.

2. Yhdenvertainen ja kaikille sopiva työelämä – ei jätetä potentiaalia hyödyntämättä

- Varmistetaan tukitoimien jatkuvuus opinnoista työelämään.
- Työelämää kehittämällä edistetään neurokirjon henkilöiden mahdollisuuksia työllistymiseen.

3. Suomeen on saatava kokonaisvaltainen neurokirjon toimenpideohjelma

Eduskuntavaalitavoitteet neurokirjon ihmisten yhdenvertaisuuden edistämiseksi

Arviolta noin 10 %:lla väestöstä on kehityksellisiä neuropsykiatrisia häiriöitä (jatkossa neurokirjo) kuten adhd, autismikirjo, Tourette ja kehityksellinen kielihäiriö. Kyseessä on iso ryhmä, ja neurokirjo koskettaa monia paitsi suoraan myös välillisesti perheiden ja läheisten kautta. Neurokirjon piirteet ovat synnynnäisiä ja koko elämän mittaisia, mutta suurta vaihtelua on siinä, missä vaiheessa ne havaitaan. Diagnoosi saattaa usein viivästyä.

1. Yhdenvertainen ja kaikille sopiva koulu ja opiskelu

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen ja yksilöllisten opetusjärjestelyjen toteutus vaihtelee paljon eri kunnissa ja kouluissa, ja toteutuu monin paikoin puutteellisesti neurokirjon lapsilla ja nuorilla (adhd, autismikirjo, kehityksellinen kielihäiriö, Tourette). Vammaisfoorumin ja Ihmisoikeuskeskuksen kyselyn tulosten mukaan oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja tarpeiden mukaiset mukautukset toteutuivat kaikkein heikoimmin neurokirjon lapsilla. Perusopetuksessa olevien vammaisten ja toimintarajoitteisten lasten vanhempien mukaan lähikoulussa saatu tuki ei ole usein riittävää eikä lapsen yksilöllisiä tarpeita vastaavaa. Koulujen henkilöstömitoitus on tiukka, ja vanhemmat toivat esiin esimerkiksi koulunkäynninohjaajien liian vähäisen määrän ja suuren vaihtuvuuden. Vanhemmat kertoivat myös suurista opetusryhmistä, pienryhmäpaikkojen puutteesta sekä meluisista ja ahtaista tiloista, jotka ovat haasteellisia neurokirjon lapsille ja nuorille.

Opettajilta ja koulunkäynninohjaajilta koettiin puuttuvan osaamista tunnistaa neurokirjon lasten tuen tarpeita ja tukea heidän oppimistaan. Lisää osaamista tarvitaan myös oppimisympäristöjen kehittämisestä ja mukauttamisesta siten, että ne mahdollistavat ja tukevat myös neurokirjon lasten oppimista. Aistiherkkyudet ovat yleisiä autismikirjon ja muilla neurokirjon lapsilla ja nuorilla, mutta niitä esiintyy noin 8 %:lla kaikista lapsista.

Tukitoimia tulee kehittää myös toisella ja kolmannella asteella, muuten oppivelvollisuuden suorittaminen ja opinnot keskeytyvät osalla neurokirjon nuorista. Neurokirjon opiskelijat jäävät usein ilman vammaispalveluista saatavaa tukea (esim. henkilökohtainen apu). Tutkimuksen mukaan nykyinen peruskoulujen omavalvonta on riittämätöntä etenkin heikoimmassa asemassa olevien oppilaiden oikeuksien turvaamiseksi. Perheet eivät tiedä, mihin puutteellisista tukitoimista voi valittaa, valitusten käsittelyyn menee pitkä aika ja päätökset eivät ole velvoittavia.

Yhtenäinen oppimisen ja koulunkäynnin tuki ulotetaan koko koulutusjärjestelmään varhaiskasvatuksesta kolmannelle asteelle

- Täsmennetään perusopetuslain oppimisen ja koulunkäynnin tuen sisältöjä. Neurokirjon lasten toimintarajoitteet, tarpeiden mukaiset tukitoimet ja oppimisympäristön mukautukset tulee huomioida tuen sisällöissä. Tehostetusta tuesta tulee tehdä valituskelpoinen hallintopäätös.
- Selvitetään tuen kolmiportaisen mallin tarve ja soveltuvuus toisella asteella lainsäädäntömuutosten taustaksi. Uudistetaan ja yhtenäistetään toisen ja kolmannen asteen koulutuksen lainsäädäntöä siten, että oppilaan yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastaava tuki jatkuu yhtenäisenä perusopetuksen jälkeen (vrt. sivistysvaliokunnan mietintö SiVM 19/2021 vp– VNS 1/2021 vp). Selkiytetään tuen järjestämisen vastuutahoa toisella ja kolmannelle asteella.

Tuen toteuttamiseen varmistetaan riittävät ja pysyvät resurssit

- Lisätään resursseja tuen toteuttamiseen ja opetusryhmien pienentämiseen. Pienryhmäpaikkoja tulee olla riittävästi tarjolla niitä tarvitseville. Varmistetaan riittävä koulunkäynninohjaajien, avustajien ja erityisopettajien määrä.
- Rekrytoidaan lisää henkilöstöä pienryhmien perustamiseen.
- Lisätään etäopetus perusopetuslakiin yhtenä erityisen opetusjärjestelyn muotona. Etäopetusta voitaisiin järjestää osa-aikaisesti tai tilapäisesti lähiopetuksen rinnalla siitä hyötyville tukea tarvitseville oppilaille.

Opettajien, koulunkäynninohjaajien ja varhaiskasvatuksen ohjaajien ammatillista osaamista neurokirjon oppilaiden ohjaamisessa ja opettamisessa vahvistetaan

- Lisätään henkilöstön osaamista tukea neurokirjon oppilaiden ja opiskelijoiden oppimista ja tunnistaa heidän tarpeitaan. Tämä otetaan huomioon omana painopisteenään peruskoulutuksessa sekä opetushenkilöstön täydennyskoulutukseen suunnatuissa määrärahoissa.
- Hyödynnetään kolmannen sektorin osaamista perus- ja täydennyskoulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että ne tukevat kaikkien lasten oppimista

- Koulutilojen suunnitteluun tarvitaan nykyistä laajemmat ja selkeät minimivaatimukset ja kriteerit, joissa huomioidaan tilojen riittävyys ja laajasti esteettömyys, aistiesteettömyys mukaan lukien.

Oppilaiden oikeusturvaa vahvistetaan

- Selvitetään tarve kansalliselle koulutuksen valvonta- ja ohjausmallille ja siihen liittyville lainsäädäntömuutoksille.
- Määritellään lakiin ennakoiva valvonta ja epäkohtiin puuttuminen ja nykyistä laajempi tarkastusoikeus.
- Selvitetään mahdollisuutta luoda oppilasasiainjärjestelmä, jossa veloitettaisiin opetuksen järjestäjä nimeämään oppilasasiainmies.
- Selvitetään kannustimien ja/tai sanktioiden käyttökelpoisuus ja mahdolliset vaikutukset.
- Vahvistetaan yhdenvertaisuusvaltuutetun resursseja.

2. Yhdenvertainen ja kaikille sopiva työelämä – ei jätetä potentiaalia hyödyntämättä

Työssäkäynti paitsi turvaa toimentulon, tarjoaa myös tärkeitä osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemuksia. Yhteiskunnan kannalta olennaista on, että mahdollisimman moni löytää itselleen sopivan työn. Tähän tulisi luoda mahdollisuuksia myös niille, jotka tarvitsevat enemmän tukea työelämässä jaksamiseen ja pysymiseen. Meillä ei ole varaa jättää kenenkään potentiaalia käyttämättä – se on paitsi inhimillisesti myös kansantaloudellisesti kallista. Arvioiden mukaan yhden pitkäaikaistyöttömän hinta yhteiskunnalle on n. 600 000 euroa ja syrjäytyneen nuoren 1,2 miljoonaa euroa. Jos pystymme edistämään neurokirjon ihmisten työllistymistä, pystymme myös kumoamaan kaikkia niitä haittoja, joita syrjäytyminen tällä hetkellä aiheuttaa.

Varmistetaan tukitoimien jatkuvuus opinnoista työelämään

- Kehitetään esteettömän rekrytoinnin käytäntöjä.
- Varmistetaan riittävän avun ja tuen saaminen myös työelämässä, mikäli neurokirjon henkilö sitä tarvitsee. Tuen tarve ei lopu opintoihin.
- Varmistetaan mahdollisuus tuettuun työllistymiseen yhdenvertaisesti. Tuetun työllistymisen menetelmät edesauttavat työllistymään paremmin sekä pysymään töissä henkilön osallisuus huomioiden.
- Luodaan uusi tukimalli, jolla järjestöjen mahdollisuuksia heikommassa työmarkkina-asetmassa olevien työllistämiseen voidaan lisätä.

Työelämää kehittämällä edistetään neurokirjon henkilöiden mahdollisuuksia työllistymiseen

- Lisätään tietoa neurokirjon henkilöiden vahvuuksista työelämässä sekä kohtuullisista mukautuksista esim. käynnistämällä kampanja työnantajille ja työvoimapalvelujen henkilöstölle.
- Lisätään työelämän joustoja mm. kehittämällä mahdollisuuksia osa-aikatyöhön. Työolosuhteiden, työn organisoinnin ja työyhteisön kulttuurin kehittäminen edesauttavat kaikkien työntekijöiden hyvinvointia työpaikalla

sekä mahdollistavat neurokirjon henkilöiden työelämään osallistumista. Monet keinot neurokirjon henkilöiden työelämään osallistumisen tueksi eivät ole kalliita eivätkä vaadi isoja investointeja.

- Laajennetaan ja kehitetään työolosuhteiden järjestelytukea siten, että tuen maksimitasoa korotetaan, tuki on käytettävissä myös siirtymäkustannuksiin työpäivän aikana sekä työn digitaalisen ympäristön muutostilanteisiin liittyviin järjestelyihin. Yrittäjillä tulee olla mahdollisuus saada työolosuhteiden järjestelytukea.
- Varmistetaan monialainen yhteistyö sekä kehittämistyö sosiaali- ja terveyspalveluiden, Kelan, työllisyyspalveluiden, järjestöjen ja työnantajien kesken.
- Laajennetaan yhdenvertaisuusvaltuutetun ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivaltaa työelämän syrjäntäasioihin. Säädetään vammaisuuteen liittyvästä työsyrynnästä yhdenvertaisuuslaissa.
- Jatketaan lineaarisen mallin valmistelua työkyvyttömyyseläkkeen ja ansioiden yhteensovittamiseksi.

3. Suomeen on saatava kokonaisvaltainen neurokirjon toimenpideohjelma

Nykytilanteessa neurokirjon lapset, nuoret, perheet ja aikuiset jäävät usein väliinputoajiksi palvelujärjestelmässä, koulussa ja opiskelussa, eikä heidän tuen tarpeitaan tunnisteta riittävästi. Palvelu- ja koulutuspolut ovat usein hajanaisia ja sattumanvaraisia. Sosiaali- ja vammaispalveluissa vastuuta pallotellaan, ja liian usein neurokirjon ihmiset eivät saa apua kummastakaan.

Perustason palvelujen puute ja viivästyminen johtaa raskaampien ja kalliimpien erityistason palveluiden, kuten lastensuojelun ja psykiatrisen erikoissairaanhoidon tarpeen kasvuun. Tukitoimien ja kouluympäristön mukautusten puute voi johtaa kouluakäymättömyyteen ja myöhemmin syrjäytymiseen. Ongelmien syventyessä neurokirjon lapsille ja aikuisille kehittyy tutkitusti liitännäisongelmia, kuten mielenterveyden häiriöitä. Neurokirjon ihmisillä on myös muita korkeampi itsemurhariski. Neurokirjon lapsilla ja nuorilla on muita korkeampi riski tulla sijoitetuksi kodin ulkopuolelle.

Tarpeiden mukaiset sote-palvelut varmistettava

Tarpeiden mukaiset, yksilölliset palvelut tukevat neurokirjon ihmisten koulunkäyntiä, opiskelua ja työelämään osallistumista sekä lisäävät heidän perheidensä ja läheistensä hyvinvointia. Hyvinvointialueille on varmistettava riittävät resurssit tarpeellisten palvelujen järjestämiseen neurokirjon ihmisille. Neurokirjon lapsille, nuorille ja aikuisille tulee luoda toimivat palvelu- ja hoitopolut.

Sote-ammattilaisten neurokirjon osaamista on vahvistettava koulutuksella sekä konsultointi- ja ohjauspalveluilla. Perustason palveluissa, kuten neuvolassa, tulee olla osaamista tunnistaa varhain neurokirjioon liittyviä piirteitä ja toimintarajoitteita sekä ohjata tarvittavien palvelujen ja tuen piiriin. Myös erityistason palveluihin tarvitaan lisää neurokirjon osaamista ja riittävästi henkilöstöä. Työntekijöiden osaaminen on keskeinen palvelujen laadun osatekijä.

Neurokirjon ihmiset huomioitava esteettömyyden kehittämisessä

Maailma rakentuu neurotyypillisten ihmisten näkökulmasta. Neurokirjon ihmisten on vaikea pysyä toimintakykyisenä heille esteellisissä ympäristöissä. Pitkään

on puhuttu esteettömyydestä ja kaikille hyvän yhteiskunnan rakentamisesta, mutta neurokirjon ihmisten tarpeet ovat jääneet tässä liian vähälle huomiolle esim. rakennetun ympäristön, joukkoliikenteen ja palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa, vaikka heidän tarvitsemansa mukautukset tosiasiallisesti tekevät ympäristöstä paremman kaikille ihmisille.

Neurokirjon ihmisten mahdollisuuksia käydä koulua, opiskella, tehdä työtä, harrastaa ja tuntea kuuluvansa yhteisöön on parannettava lisäämällä arjen toimintaympäristöjen ja toimintatapojen esteettömyyttä (mm. koulut, työpaikat, palvelut) sekä ottamalla heidät erityisesti huomioon palveluita ja tukitoimia kehitettäessä perheitä ja läheisiä unohtamatta.

Suomeen tarvitaan kansallinen neurokirjon toimintaohjelma, johon kirjataan laaja-alaisesti ja sektorirajat ylittäen toimenpiteet neurokirjon ihmisten yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämiseksi koko elämänsä ajan. Arkea vaikeuttavat neurokirjon piirteet tulee tunnistaa riittävän ajoissa, ja tarpeiden mukaisten palvelujen ja tukimuotojen tulee olla saatavilla kaikille neurokirjon ihmisille yhdenvertaisesti, syrjimättömästi ja saavutettavasti.

ADHD
LIITTO

Aivoliitto

AUTISMILIITTO

Lisätietoa

Katja Suni
kehittämispäällikkö
ADHD-liitto
p. 045 657 8720
katja.suni@adhd-liitto.fi

Elina Salo-Orkamaa
järjestöpäällikkö
Aivoliitto
p. 040 543 7292
elina.salo-orkamaa@aivoliitto.fi

Sari Valjakka
vaikuttamistoiminnan asiantuntija
Autismiliitto
p. 050 308 7806
sari.valjakka@autismiliitto.fi

